

*Буховець О.В., студент гр. ЗТЗНС-20мд
Передеренко Д.В., студент гр. ЗТЗНС-20мд
гірничо-екологічний факультет
науковий керівник: Давидова І. В.
к.с.-г.н., доц., доцент кафедри екології
Державний університет «Житомирська політехніка»
davydvairina2@gmail.com*

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ НА ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЯХ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Багаті природні ресурси Центрального Полісся сприяють розвитку рекреаційної діяльності на її території, зокрема різних видів туризму, що відповідає Концепції сталого розвитку Житомирської області, в якій наголошується на перспективності рекреаційного природокористування з метою його раціоналізації й підвищення еколого-економічної ефективності. Водночас, територія області характеризується унікальними природними комплексами, де збереглися ще достатні площі непорушеної рослинності. На території області спостерігається значне різноманіття природних ландшафтів, флори й фауни, цінних заповідних об'єктів і пам'яток природи. Природно-заповідні території та об'єкти Полісся виконують роль банку генофонду рослинного і тваринного світу. На цих територіях під охороною знаходяться чимало видів флори та фауни, занесених до Червоної книги України. Заповідні території та об'єкти є основою екологічної мережі як Полісся, так і України в цілому. Управлінням екології та природних ресурсів в контексті виконання загальнодержавної Програми формування національної екологічної мережі України здійснюється комплекс заходів з розширення заповідних територій області, розвитку туристично-рекреаційного та лікувально-оздоровчого комплексу, збільшення загального ступеня заповідності краю [1].

Проте, рекреаційна діяльність на природних територіях ПЗФ згідно Закону України «Про природно-заповідний фонд» [2] дещо обмежена, дозволяється лише в межах національних природних парків, біосферних заповідників та регіональних ландшафтних парків. При цьому, згідно вимог Закону, оздоровча та рекреаційна діяльність на територіях і об'єктах ПЗФ, як й інші дозволені види діяльності, можуть здійснюватися лише за умови, що така діяльність не суперечить головному цільовому призначенню територій і об'єктів ПЗФ, встановленим вимогам щодо охорони, відтворення та використання їх природних комплексів та окремих об'єктів. Така рекреаційна діяльність відповідає лише організованому екологічному туризму, який має зайняти пріоритетні позиції серед всіх інших видів рекреаційної діяльності на територіях ПЗФ, адже у зв'язку зі щорічно зростаючим рекреаційним навантаженням на екосистеми Буковини дуже актуальною стала проблема збереження природного характеру ландшафтів у районах масового туризму і відпочинку людей. Тому пошук компромісного рішення, яке б поєднувало інтереси рекреації і природно-заповідної справи в межах цих природних систем, є важливим завданням в плані збереження порушеного ландшафтного і біологічного різноманіття. Найбільш вдало проблема суперечності між збереженням природного різноманіття та його рекреаційним використанням для організованого туризму (екотуризму) практично реалізується в категоріях національних природних і регіональних ландшафтних парків. З цього погляду така форма заповідання є нині найбільш соціально корисною та економічно вигідною.

Отже, на даний час існує проблема суперечності між збереженням природного різноманіття та його рекреаційним використанням, тому актуальними є дослідження з визначення рекреаційного потенціалу і туристичної ємності природних угідь, особливо на територіях природно-заповідного фонду.

Відомо, що екологічний туризм, здійснюваний переважно на природно-заповідній території, може стати модельним зразком збалансованого використання природних рекреаційних ресурсів, що є одним з принципів сталого екологічно орієнтованого розвитку господарського комплексу, але для цього екотуризм повинен відповідати таким вимогам:

- завдавати мінімум негативного впливу на природне середовище та його компоненти;
- сприяти гармонійному поєднанню людини, природного середовища та рекреаційної інфраструктури;
- організувати науково-пізнавальне освоєння природного (біологічного, ландшафтного, пейзажного різноманіття) і гуманістичного потенціалу рекреаційних територій.

До основних завдань розвитку екотуризму на рекреаційних природнозаповідних територіях можна віднести [3]:

- нормативно-правове оформлення юридичної власності на території та об'єктах, що охороняються, і здійснюваної в їхніх межах екотуристичної діяльності;
- інвентаризація та кількісно-якісна оцінка наявних на природно-заповідних територіях рекреаційних природних (бальнеологічні, кліматичні, лісові, пейзажні) та історико-культурних (музеї, пам'ятки архітектури) ресурсів;
- фінансове та організаційне забезпечення соціальною та рекреаційногосподарською інфраструктурою природно-заповідних територій та об'єктів, що використовуються для цілей туризму;
- розробка та облаштування науково-пізнавальних туристських маршрутів та екологічних освітньо-пізнавальних екскурсійних стежин з обов'язковим врахуванням науково-обґрунтованих норм рекреаційного навантаження на конкретні об'єкти;

- забезпечення на територіях національних природних парків та державних лісових господарств наявності та облаштування зон відпочинку з дотриманням санітарно-гігієнічних вимог, очищення та впорядкування туристичних стежок;
- застосування економічного механізму надання платних рекреаційних (туристських) послуг, встановлення нормативів плати і розмірів платежів за надання таких послуг установами ПЗФ Житомирської області;
- взаємодія установ ПЗФ з туристичними агенціями і організаціями України з питань надання туристичних послуг екологічного напрямку;
- поширення інформації і рекламна діяльність туристичних агенцій щодо пропаганди екотуризму на природно-заповідних об'єктах області;
- формування туристичних груп з людей із відповідною попередньою освітньо-виховною підготовкою за інтересами і цілями туристичних мандрівок;
- забезпечення екотуристичних груп кваліфікованими кадрами інструкторів, провідників, екскурсуючих з метою формування в туристів, відпочивальників інтелектуально-гуманістичного світобачення та патріотичного ставлення до природної і культурної спадщини своєї країни.

Вважається, що екскурсійно-туристична діяльність заповідників є ефективним шляхом екологічної просвіти населення, а також сприяє підвищенню фінансової незалежності об'єктів природно-заповідного фонду. Однак значна кількість фахівців в галузі заповідної справи з тривогою відзначають все зростаючий прес від екскурсійно-туристичної діяльності на заповідних територіях, коли заповідним екосистемам наноситься величезна екологічна шкода [4]. У даному випадку можна сказати, що знищуючи дику природу заповідників, екскурсійно-туристична діяльність вбиває сама себе. Природні заповідники, де повинен бути найбільш суворий режим, який відповідає принципам концепції абсолютної заповідності, на ділі все частіше перетворюються на звичайні парки для відпочинку [5]. Відвідувачі заповідників негативно впливають на геологічні формації, ґрунт, рослинність, тваринний світ, погіршують санітарні умови навколишнього середовища та естетичні особливості ландшафту [3].

Перелік використаної літератури:

1. Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів від 02.02.1971 року. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_031
2. Закон України “Про природно-заповідний фонд” № 2456-12 від 19.06.1992. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_002
3. Конвенції про охорону дикої флори та фауни та природних середовищ існування в Європі. Берн від 19.09.1979 року. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032
4. Андрієнко Т. Л. Флора Українського Полісся / Т. Л. Андрієнко // Фіторизноманіття Українського Полісся та його охорона. – К.: Фітосоціоцентр, 2006. – С. 85–89.
5. Бондаренко В.Д. До питання про зміст проекту організації території та охорони природних комплексів заповідників і національних природних парків / [Бондаренко В.Д., Криницький Г. Т., Крамарець В. О., Музика М.Я. та ін.]. // Науковий вісник Національного аграрного університету. Лісівництво. – 2001. – № 39. – С. 36-50.